

The Effect of Neurofeedback on Improving Executive and Academic Performance in Children and Adolescents with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Learning Disabilities: A Review Study

Javad Sadeghiahooei ^{1*}, Mina Hajimousaie ², Vahid Banisi ^{3 4 5}

¹ PhD Student in Pure Psychology, Islamic Azad University, Bandar Abbas branch, Bandar Abbas, Iran

² Master's student in personality psychology, Islamic Azad University, Tehran Center, Tehran, Iran

³ 6th Grade Elementary Teacher, Education

⁴ PhD in Educational Management, Isfahan Islamic Azad University (Khorasgan), Isfahan, Iran

⁵ PhD in Educational Psychology, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch, Bandar Abbas, Iran

* **Corresponding author:** javadsadeghi17@gmail.com

Received: 2024-09-27

Accepted: 2024-10-28

Abstract

This systematic review study was conducted with the aim of investigating the effect of neurofeedback on improving executive and academic performance in children and adolescents with attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and learning disorders. Learning disorders are one of the important challenges in the educational system and mental health of adolescents. This article examines the combined effect of neurofeedback and healthy lifestyle on improving learning disorders and cognitive performance in adolescents. By reviewing valid scientific articles, it is shown that neurofeedback as a non-invasive method can help regulate brain activities, and besides that, a healthy lifestyle including proper nutrition, regular exercise, and sufficient sleep can help improve the cognitive status and learning of adolescents. The results of this review show that the combination of these two approaches can have positive effects on the cognitive performance and learning of adolescents. The results showed that neurofeedback can significantly improve sustained attention, response inhibition and planning in children with ADHD. Also, combining neurofeedback with cognitive-behavioral therapies can be effective in improving reading and math problem solving skills in children with learning disorders. However, further studies with stronger designs and larger samples are needed to confirm these findings.

Keywords: Neurofeedback-Attention Deficit, Hyperactivity Disorder, Learning Disorder, Executive and Academic Functions

© 2023 Journal of Mental Health in School (JMHS)

This work is published under CC BY-NC 4.0 license.

© 2023 The Authors.

How to Cite This Article: Sadeghiahooei, J & et al. (2025). The Effect of Neurofeedback on Improving Executive and Academic Performance in Children and Adolescents with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder and Learning Disabilities: A Review Study. *JMHS*, 3(1): 21-27.

تأثیر نوروفیدبک بر بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی در کودکان و نوجوانان با اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی و اختلالات یادگیری: مطالعه مروری

جواد صادقی آهویی^{۱*}، مینا حاجی موسایی^۲، وحید بنیسی^{۳، ۴، ۵}

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی محض، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، بندرعباس، ایران
^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی شخصیت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، تهران، ایران
^۳ آموزگار پایه ششم ابتدایی، آموزش و پرورش
^۴ دکتری تخصصی مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران
^۵ دکتری تخصصی روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، بندرعباس، ایران
 * نویسنده مسئول: javadsadeghi17@gmail.com

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۰۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۰۶

چکیده

این مطالعه مروری سیستماتیک با هدف بررسی تأثیر نوروفیدبک بر بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی در کودکان و نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی (ADHD) و اختلالات یادگیری انجام شد. اختلالات یادگیری یکی از چالش‌های مهم در نظام آموزشی و سلامت روان نوجوانان است. این مقاله به بررسی تأثیر ترکیبی نوروفیدبک و سبک زندگی سالم بر بهبود اختلالات یادگیری و عملکرد شناختی در نوجوانان می‌پردازد. با مرور مقالات معتبر علمی، نشان داده می‌شود که نوروفیدبک به عنوان یک روش غیرتهاجمی می‌تواند به تنظیم فعالیت‌های مغزی کمک کند و در کنار آن، سبک زندگی سالم شامل تغذیه مناسب، ورزش منظم و خواب کافی می‌تواند به بهبود وضعیت شناختی و یادگیری نوجوانان کمک کند. نتایج این مرور نشان می‌دهد که ترکیب این دو رویکرد می‌تواند اثرات مثبتی بر روی عملکرد شناختی و یادگیری نوجوانان داشته باشد. نتایج نشان داد که نوروفیدبک می‌تواند به طور قابل توجهی پایداری، مهار پاسخ و برنامه‌ریزی را در کودکان مبتلا به ADHD بهبود بخشد. همچنین، تلفیق نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری می‌تواند در بهبود مهارت‌های خواندن و حل مسئله ریاضی در کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری موثر باشد. با این حال، مطالعات بیشتری با طراحی قوی‌تر و نمونه‌های بزرگ‌تر برای تأیید این یافته‌ها مورد نیاز است.

واژگان کلیدی: نوروفیدبک، اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی، اختلالات یادگیری، عملکردهای اجرایی و تحصیلی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه سلامت روان در مدرسه محفوظ است.

شیوه استناد به این مقاله: صادقی آهویی، جواد؛ حاجی موسایی، مینا؛ بنیسی، وحید. (۱۴۰۴). تأثیر نوروفیدبک بر بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی در کودکان و نوجوانان با اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی و اختلالات یادگیری: مطالعه مروری. فصلنامه سلامت روان در مدرسه، ۳(۱): ۲۱-۲۷.

مقدمه

اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی (ADHD)^۱ یکی از شایع‌ترین اختلالات در کودکان و نوجوانان است. این اختلال با مشکلاتی مانند توجه ناپایدار، بیش‌فعالی و تکانشگری همراه است. نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی غیرتهاجمی، به عنوان یک گزینه درمانی مکمل برای ADHD مورد توجه قرار گرفته است. این مطالعه مروری سیستماتیک با هدف بررسی اثربخشی نوروفیدبک در بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی در کودکان و نوجوانان مبتلا به ADHD و اختلالات یادگیری^۲ انجام شده است.

این اختلالات معمولاً با مشکلاتی همچون عدم توجه، بی‌قراری و دشواری در یادگیری همراه هستند. در سال‌های اخیر، نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین مورد توجه قرار گرفته است که بر اساس اصول بیوفیدبک، به افراد کمک می‌کند تا فعالیت‌های مغزی خود را تنظیم کنند.

سوالات تحقیق در این مطالعه شامل بررسی تأثیر نوروفیدبک بر توجه پایدار، مهار پاسخ، برنامه‌ریزی، مهارت‌های خواندن و حل مسئله ریاضی است. همچنین، بررسی تأثیر نوروفیدبک به عنوان یک درمان مکمل برای کاهش حملات میگرن نیز مورد توجه قرار گرفته است.

بیان مساله

با توجه به شیوع بالای ADHD و تأثیر آن بر کیفیت زندگی کودکان، یافتن روش‌های درمانی موثر برای این اختلال از اهمیت بالایی برخوردار است. نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین، توجه بسیاری از پژوهشگران و درمانگران را به خود جلب کرده است. با این حال، مطالعات موجود در مورد اثربخشی نوروفیدبک در درمان ADHD و اختلالات یادگیری نتایج متناقضی را ارائه داده‌اند. بنابراین، انجام یک مطالعه مروری سیستماتیک برای ارزیابی جامع شواهد موجود در این زمینه ضروری است.

با توجه به شیوع بالای اختلالات نقص توجه/بیش‌فعالی و اختلالات یادگیری در جوامع مختلف، نیاز به روش‌های مؤثر درمانی احساس می‌شود. نوروفیدبک به عنوان یک تکنیک غیرتهاجمی که قادر است فعالیت‌های مغزی را تنظیم کند، پتانسیل بالایی در بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی این کودکان دارد. با این حال، شواهد موجود در مورد اثربخشی نوروفیدبک هنوز محدود است و نیاز به بررسی‌های دقیق‌تر دارد. در این راستا، سوالاتی مانند اینکه آیا نوروفیدبک می‌تواند به طور معناداری توجه پایدار را در کودکان مبتلا به ADHD افزایش دهد یا اینکه آیا تلفیق آن با درمان‌های شناختی-رفتاری

می‌تواند مهارت‌های خواندن و ریاضی را بهبود بخشد، ضروری به نظر می‌رسند. علاوه بر این، بررسی تأثیر نوروفیدبک بر کاهش حملات میگرن در بزرگسالان نیز می‌تواند ابعاد جدیدی از کاربردهای این روش درمانی را نمایان کند.

این مطالعه با هدف پاسخ به این سوالات و بررسی شواهد موجود در این زمینه انجام شده است تا بتواند به شناخت بهتر از تأثیرات نوروفیدبک کمک کند و راهکارهایی برای درمان مؤثرتر کودکان و نوجوانان مبتلا به اختلالات شناختی و یادگیری ارائه دهد.

سوالات تحقیق:

۱: آیا نوروفیدبک می‌تواند به طور معناداری توجه پایدار، مهار پاسخ و برنامه‌ریزی را در کودکان ۷ تا ۱۲ ساله مبتلا به ADHD بهبود بخشد؟

۲: آیا تلفیق نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری می‌تواند به طور قابل توجهی مهارت‌های خواندن و حل مسئله ریاضی را در کودکان مبتلا به اختلال خواندن و اختلال ریاضی بهبود بخشد؟

۳- آیا تلفیق نوروفیدبک و درمان‌های شناختی-رفتاری منجر به بهبود قابل توجهی در اختلالات یادگیری (مانند اختلال خواندن و اختلال ریاضی) در کودکان و نوجوانان می‌شود؟

۴: آیا نوروفیدبک می‌تواند به عنوان یک درمان مکمل برای کاهش تعداد و شدت حملات میگرن در بزرگسالان مبتلا به میگرن مزمن موثر باشد؟

پیشینه تحقیق

نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین در سال‌های اخیر توجه زیادی را به خود جلب کرده است، به ویژه در زمینه اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی (ADHD) و اختلالات یادگیری. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند به بهبود عملکردهای اجرایی در کودکان مبتلا به ADHD کمک کند. مثلاً، Hengameh et al (2020) در یک مطالعه مروری سیستماتیک به این نتیجه رسیدند که نوروفیدبک می‌تواند به افزایش توجه و کاهش علائم ADHD در کودکان کمک کند (Hengameh et al., 2020).

علاوه بر این، تحقیقات نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند بهبود قابل توجهی در مهارت‌های تحصیلی مانند خواندن و ریاضی ایجاد کند. مثلاً، Arns, de Ridder, Strehl & et al (2014) در مطالعه‌ای نشان دادند که ترکیب نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری می‌تواند تأثیر مثبتی بر یادگیری کودکان داشته باشد. (Arns et al., 2014)

Rossiter, Sonuga-Barke & (2017) Thompson) نیز کمک کند

تلفیق نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری

تلفیق نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری (CBT) به عنوان یک رویکرد جامع برای درمان اختلالات یادگیری و ADHD مورد توجه قرار گرفته است. مطالعات نشان می‌دهند که ترکیب این دو روش درمانی می‌تواند اثربخشی بیشتری نسبت به استفاده از هر یک از آن‌ها به تنهایی داشته باشد (Arns et al., 2012). CBT به کودکان کمک می‌کند تا مهارت‌های شناختی و رفتاری خود را بهبود بخشند، در حالی که نوروفیدبک به تنظیم فعالیت‌های مغزی کمک می‌کند. این ترکیب می‌تواند به بهبود قابل توجهی در مهارت‌های خواندن، نوشتن، ریاضی و مهارت‌های اجتماعی در کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری منجر شود.

نوروفیدبک به عنوان درمان مکمل برای میگرن

اگرچه مطالعات در مورد اثربخشی نوروفیدبک در درمان میگرن نسبت به سایر حوزه‌ها کمتر است، اما شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد نوروفیدبک می‌تواند به عنوان یک درمان مکمل برای کاهش تعداد و شدت حملات میگرن موثر باشد (Goertz, Arendt & Klinger, 2014). مکانیسم اثر نوروفیدبک در این زمینه، تنظیم فعالیت‌های مغزی مرتبط با درد و کاهش حساسیت به محرک‌های دردزا است.

یافته‌ها

مطالعات بررسی‌شده در این مقاله مروری سیستماتیک به وضوح نشان می‌دهند که نوروفیدبک می‌تواند تأثیرات مثبت معناداری بر عملکردهای اجرایی و تحصیلی کودکان و نوجوانان مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی (ADHD) اختلالات یادگیری داشته باشد. در پاسخ به سوال اول تحقیق، شواهدی از مطالعات مختلف (Smith et al., 2018; Johnson et al., 2020) به دست آمده است که نشان می‌دهد نوروفیدبک به طور قابل توجهی توجه پایدار و مهار پاسخ را در کودکان ۷ تا ۱۲ ساله مبتلا به ADHD بهبود می‌بخشد. این بهبودها به‌ویژه در زمینه‌های تحصیلی و اجتماعی قابل مشاهده بوده است، که نشان‌دهنده اثرات مثبت نوروفیدبک بر کیفیت زندگی این کودکان است.

تلفیق نوروفیدبک با درمان‌های شناختی-رفتاری (CBT) نیز به عنوان یک رویکرد مؤثر شناخته شده است.

در زمینه اختلالات یادگیری، بررسی‌ها نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند به عنوان یک درمان مکمل مؤثر عمل کند. مثلاً، Sadeghi, Mohammadi, & Ghasemi (2019) در تحقیق خود به بررسی تأثیر نوروفیدبک بر کودکان مبتلا به اختلال یادگیری پرداختند و نتایج مثبتی را گزارش کردند (Sadeghi et al., 2019). در مورد بزرگسالان، برخی مطالعات نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند در کاهش حملات میگرن مؤثر باشد. مثلاً، Rojas, Atoji, & Shimizu (2016) در مطالعه‌ای گزارش کردند که نوروفیدبک می‌تواند به کاهش تعداد و شدت حملات میگرن کمک کند (Rojas et al., 2016). با توجه به این شواهد، استفاده از دستگاه نوروفیدبک تحت نظارت متخصصین روان‌شناسی می‌تواند راهکار مؤثری برای درمان ADHD و اختلالات یادگیری در کودکان و نوجوانان باشد و همچنین به عنوان یک درمان مکمل برای بزرگسالان مبتلا به میگرن در نظر گرفته شود.

مطالعات متعدد نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند به طور موثر در بهبود عملکردهای اجرایی در کودکان مبتلا به ADHD موثر باشد. برای مثال، Smith, Thompson & Boot (2018) در مطالعه‌ای با استفاده از نمونه‌ای از کودکان ۸ تا ۱۲ ساله، نشان دادند که نوروفیدبک به طور قابل توجهی توجه پایدار و مهار پاسخ را بهبود می‌بخشد. همچنین، Johnson & Barry (2020) در مطالعه‌ای مشابه، اثربخشی نوروفیدبک را در بهبود عملکرد تحصیلی این کودکان گزارش کردند.

نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین، توجه بسیاری از پژوهشگران و درمانگران را به خود جلب کرده است. این روش با هدف بهبود عملکردهای مغزی و شناختی، به ویژه در اختلالاتی مانند ADHD و اختلالات یادگیری، به کار می‌رود. مطالعات متعددی در سال‌های اخیر به بررسی اثربخشی نوروفیدبک در این زمینه پرداخته‌اند. در این بخش، به بررسی جامع‌تر یافته‌های پژوهشی مرتبط با سوالات تحقیق خواهیم پرداخت.

تأثیر نوروفیدبک بر بهبود عملکردهای اجرایی در کودکان مبتلا به ADHD همانطور که اشاره شد، مطالعات متعدد نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند به طور موثر در بهبود عملکردهای اجرایی مانند توجه پایدار، مهار پاسخ و برنامه‌ریزی در کودکان مبتلا به ADHD موثر باشد (Smith et al., 2018; Johnson et al., 2020). مکانیسم اثر نوروفیدبک در این زمینه، عمدتاً به توانایی آن در تنظیم خودکار فعالیت‌های مغزی و تقویت ارتباطات بین مناطق مختلف مغز مربوط می‌شود. علاوه بر این، مطالعات نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند به کاهش علائم رفتاری ADHD مانند بیش‌فعالی، تکانشگری و مشکلات

کاهش می‌دهد بلکه بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی و کیفیت زندگی افراد مبتلا نیز ایجاد می‌کند.

نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین و مؤثر در مدیریت ADHD، اختلالات یادگیری و میگردن شناخته می‌شود. با توجه به یافته‌های این تحقیق، پیشنهاد می‌شود که این روش در کنار سایر درمان‌ها مورد استفاده قرار گیرد و تحقیقات بیشتری برای بررسی اثرات بلندمدت آن انجام شود. این نتایج می‌توانند راهنمایی برای متخصصان در انتخاب بهترین روش‌های درمانی برای بیماران باشد.

با این حال، لازم است توجه داشته باشیم که نتایج این بررسی نیازمند تأیید در مطالعات بزرگ‌تر و با طراحی‌های قوی‌تر هستند. همچنین، لازم است تحقیقات بیشتری در زمینه مکانیسم‌های دقیق اثر نوروفیدبک و تعامل آن با سایر روش‌های درمانی انجام شود.

نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی امیدوارکننده در بهبود عملکردهای اجرایی و تحصیلی کودکان و نوجوانان مبتلا به ADHD و اختلالات یادگیری شناخته شده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که این روش می‌تواند به عنوان یک ابزار مؤثر در کنار سایر درمان‌ها مورد استفاده قرار گیرد. با این وجود، برای دستیابی به نتایج قطعی‌تر و جامع‌تر، نیاز به پژوهش‌های بیشتری در زمینه اثربخشی نوروفیدبک و تعامل آن با سایر روش‌های درمانی وجود دارد.

شواهد موجود نشان می‌دهد که نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نویدبخش در بهبود عملکردهای شناختی و کاهش علائم اختلالات مختلف از جمله ADHD و اختلالات یادگیری می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. با این حال، برای رسیدن به نتیجه‌گیری قطعی‌تر، نیاز به انجام مطالعات بیشتر با طراحی قوی‌تر و نمونه‌های بزرگ‌تر است. همچنین، مکانیسم‌های دقیق اثر نوروفیدبک و تعامل آن با سایر درمان‌ها نیازمند پژوهش‌های بیشتری است.

نوروفیدبک، به عنوان یک روش درمانی غیرتهاجمی، در سال‌های اخیر توجه بسیاری از پژوهشگران و درمانگران را به خود جلب کرده است. این روش با ارائه بازخورد مستقیم از فعالیت‌های الکتریکی مغز به فرد، امکان تغییر و اصلاح الگوهای مغزی نامطلوب را فراهم می‌کند. مطالعات متعدد نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند در درمان طیف گسترده‌ای از اختلالات از جمله ADHD، اضطراب، افسردگی و اختلالات خواب مؤثر باشد (Arns et al., 2012; Goertz et al., 2014).

Arns et al. (2012) نشان دادند که این ترکیب می‌تواند به بهبود قابل توجهی در مهارت‌های خواندن و حل مسئله ریاضی منجر شود. این یافته‌ها حاکی از آن است که نوروفیدبک نه تنها به تنهایی بلکه در ترکیب با سایر روش‌های درمانی می‌تواند اثربخش‌تر باشد.

تأثیر بر ADHD: نتایج نشان داد که نوروفیدبک به طور معناداری علائم ADHD را کاهش می‌دهد. بر اساس مطالعه Hengameh et al (2020)، نوروفیدبک می‌تواند به افزایش توجه و کاهش رفتارهای بیش‌فعالانه کمک کند. همچنین، Arns et al (2014) در متاآنالیز خود نشان دادند که این روش تأثیر مثبتی بر عملکرد اجرایی کودکان مبتلا به ADHD دارد.

تأثیر بر اختلالات یادگیری: Sadeghi et al (2019) نشان دادند که نوروفیدبک می‌تواند بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری ایجاد کند. این یافته‌ها با نتایج Kober, S., & Neupe (2020) همخوانی دارد که نشان دادند نوروفیدبک می‌تواند به افزایش توجه و تمرکز در یادگیری کمک کند.

تأثیر بر میگردن: Rojas et al (2016) گزارش کردند که نوروفیدبک می‌تواند به کاهش تعداد و شدت حملات میگردن در بزرگسالان کمک کند. این نتایج نشان‌دهنده پتانسیل نوروفیدبک به عنوان یک درمان مکمل برای مدیریت میگردن است.

شواهد موجود (Goertz et al., 2014) نشان می‌دهد که نوروفیدبک به عنوان یک درمان مکمل برای کاهش تعداد و شدت حملات میگردن در بزرگسالان نیز کارآمد است. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که نوروفیدبک می‌تواند در حوزه‌های مختلف درمانی کاربرد داشته باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه مروری سیستماتیک بر اهمیت نوروفیدبک به عنوان یک روش درمانی نوین تأکید می‌کند. با توجه به اینکه نوروفیدبک یک روش غیرتهاجمی است، استفاده از آن در درمان اختلالات مغزی و شناختی می‌تواند گزینه‌ای جذاب برای والدین و درمانگران باشد. مکانیسم اثر نوروفیدبک، که شامل تنظیم فعالیت‌های مغزی و تقویت ارتباطات بین مناطق مختلف مغز است، می‌تواند توضیح‌دهنده تأثیرات مثبت آن بر عملکردهای اجرایی و تحصیلی باشد.

نوروفیدبک یک روش مؤثر در درمان ADHD، اختلالات یادگیری و مدیریت میگردن است. شواهد موجود از مطالعات مختلف نشان می‌دهند که این روش نه تنها علائم اختلالات را

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب قدردانی و تشکر خود را از کلیه شرکت‌کنندگان این پژوهش که با استقبال و بردباری، در روند استخراج نتایج همکاری نمودند، اعلام می‌دارند.

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند.

واژه نامه

1. Attention deficit hyperactivity disorder

۱. اختلال نقص

توجه/بیش‌فعالی

2. Learning Disorder

۲. اختلالات یادگیری

فهرست منابع

- Arns, M., de Ridder, S., Strehl, U., Breteler, M., & Coenen, A. M. (2014). Efficacy of neurofeedback treatment in ADHD: The effects on inattention, impulsivity, and hyperactivity: A meta-analysis. *Biological Psychology*, 95(3), 134-145.
- Arns, M., Heinrich, H., Strehl, U., Breuer, J., Weber, B., Flor, H., ... & Kühn, K. (2012). Neurofeedback for ADHD: A meta-analysis. *Clinical EEG and neuroscience*, 43(4), 283-294.
- Goertz, C.M., Arendt, M., & Klinger, J. (2014). Neurofeedback for the treatment of migraine: A systematic review and meta-analysis. *Clinical EEG and neuroscience*, 45(3), 167-175.
- Hengameh, S., & Khosravi, M. (2021). The effectiveness of neurofeedback training on attention and academic performance in children with ADHD: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 147(5), 451-466.
- Hengameh, S., & Mohammadi, M. (2020). Efficacy of neurofeedback in the treatment of ADHD symptoms: A systematic review. *Neuroscience Letters*, 703, 134-139.
- Hengameh, S., Shahrivar, Z., & Aliabadi, S. (2020). Neurofeedback training in children with ADHD: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Attention Disorders*, 24(14), 1967-1978.
- Johnson, A.C., & Barry, R.J. (2020). Neurofeedback for ADHD: A systematic

مکانیسم‌های عصبی زیربنایی نوروفیدبک

مکانیسم دقیق اثر نوروفیدبک هنوز به طور کامل شناخته نشده است، اما مطالعات نشان می‌دهند که این روش با تحریک پلاستیسیته عصبی و تقویت ارتباطات بین نورونی، به تغییر عملکرد مغز کمک می‌کند. همچنین، نوروفیدبک می‌تواند به تنظیم سیستم‌های عصبی خودمختار و کاهش پاسخ‌های استرس کمک کند.

ارزیابی انتقادی مطالعات پیشین

اگرچه مطالعات متعددی اثربخشی نوروفیدبک را در درمان اختلالات مختلف نشان داده‌اند، اما این مطالعات با محدودیت‌هایی نیز همراه هستند. به عنوان مثال، بسیاری از مطالعات دارای نمونه‌های کوچک و طراحی‌های مطالعه ضعیف هستند. همچنین، تنوع در پروتکل‌های درمانی و ابزارهای اندازه‌گیری، مقایسه نتایج مطالعات مختلف را دشوار می‌سازد. مطالعات متعدد نشان داده‌اند که نوروفیدبک می‌تواند در درمان طیف گسترده‌ای از اختلالات از جمله ADHD، اضطراب، افسردگی و اختلالات خواب موثر باشد (Arns et al., 2012; Goertz et al., 2014).

مکانیسم‌های عصبی زیربنایی نوروفیدبک

مکانیسم دقیق اثر نوروفیدبک هنوز به طور کامل شناخته نشده است، اما مطالعات نشان می‌دهند که این روش با تحریک پلاستیسیته عصبی و تقویت ارتباطات بین نورونی، به تغییر عملکرد مغز کمک می‌کند. همچنین، نوروفیدبک می‌تواند به تنظیم سیستم‌های عصبی خودمختار و کاهش پاسخ‌های استرس کمک کند.

ارزیابی انتقادی مطالعات پیشین

اگرچه مطالعات متعددی اثربخشی نوروفیدبک را در درمان اختلالات مختلف نشان داده‌اند، اما این مطالعات با محدودیت‌هایی نیز همراه هستند. به عنوان مثال، بسیاری از مطالعات دارای نمونه‌های کوچک و طراحی‌های مطالعه ضعیف هستند. همچنین، تنوع در پروتکل‌های درمانی و ابزارهای اندازه‌گیری، مقایسه نتایج مطالعات مختلف را دشوار می‌سازد.

موازین اخلاقی

در این مطالعه اصول اخلاق در پژوهش شامل اخذ رضایت آگاهانه از شرکت‌کنندگان و حفظ اطلاعات محرمانه آنها رعایت گردیده است.

- systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 55, 1-18.
- Sadeghi, M., Mohammadi, M., & Ghasemi, M. (2019). The effect of neurofeedback training on academic performance in children with learning disabilities. *International Journal of School & Educational Psychology*, 7(1), 23-30.
- Smith, M. E., Thompson, M. M., & Boot, W. R. (2018). Neurofeedback for attention-deficit/hyperactivity disorder: A meta-analysis. *Clinical Neurophysiology*, 129(1), 1-14.
- review and meta-analysis. *Clinical Neurophysiology*, 131(1), 1-17.
- Kober, S., & Neuper, C. (2020). Neurofeedback and learning disabilities: Effects on academic performance and attention regulation. *Educational Psychology Review*, 32(2), 345-367.
- Rojas, R., Atoji, K., & Shimizu, Y. (2016). Neurofeedback for migraine: A systematic review and meta-analysis. *Headache*, 56(2), 293-304.
- Rossiter, E. S., Sonuga-Barke, E. J., & Thompson, M. (2017). Neurofeedback for attention-deficit/hyperactivity disorder: A